

*Vaikka luokasta
ei puhuta,*

SITÄ ELETÄÄN

Kirjoittaja Mari Käybkö

Akateemisen perheen
nuorelle yliopisto on usein
selvä ja toivottu jatke
aiemmille valinnoille.
Työläistäustaisen nuoren
kohdalla se ei ole enää asia,
joka voitaisiin jakaa
perheen kanssa.

ELÄMÄ KAHDEN MAAILMAN ja kulttuurin ristivedossa on sekä rikkaus ja resurssi että yksinäinen tie – ellei kokemuksia pysty jakamaan. Muisteluryhmä mahdollistaa jakamisen.

Muistelumenetelmässä lähdetään liikkeelle eletystä elämästä. Metodissa mieleen kerrostuneet muistot, arkiset kokemukset sekä tunteet nähdään itsessään arvokkaana tietona. Ne muotoilevat sisäistä maailmaamme. Vaikka liikkeelle lähdetään yksilöistä ja arjesta, muistojen ja kokemusten ajatellaan heijastavan yleisemmin tutkittavia kysymyksiä sekä eriarvoistavia sosiaalisia rakenteita, kuten sukupuolta ja luokkaa.

Kulttuuri on merkitysjärjestelmä, jonka sisällä elävä ihminen oppii sille ominaisen tavan jäsentää todellisuutta, toimia ja tehdä valintoja. Elämänhistoriallisesti katsoen kulttuurisella kontekstilla, jossa yksilöt elävät, on merkitystä koulutuksen ja sen reittien valinnassa. Tilastotasolla katsottuna koulutus yhä pitkälti periytyy.

Keskiluokkaiselle perheelle akateeminen koulutus on keino uusintaa oma asema yhteiskunnassa ja velvoittaa myös lapset siihen. Työläisperheen nuorelle akateeminen koulutus sitä vastoin ei ole itsestäänselvyys eikä kotimaailmassa välttämättä ensisijainen tavoite.

Vaikka vanhemmat toivoisivatkin lapselleen itseä korkeampaa koulutusta ja sen myötä niin sanottua ”helpompaa elämää”, kouluttautumisella voi olla odottamattomia seurauksia. Näin siksi, että työläisnuoren kohdalla yliopisto-opiskelussa on kyse muustakin kuin vain koulutuksellisesta siirtymästä.

Akateemisesti koulutetun perheen nuorelle yliopisto edustaa kulttuurista ja sosiaalista jatkuvuutta. Työläisnuorelle yliopistotutkinto on väylä sosiaaliseen liikkuvuuteen, mutta samalla se usein tarkoittaa elämänorientaatioiden rakentumista eri suuntiin suhteessa kotimaailmaan.

Työläisnuoren kouluttautuminen voidaan nähdä kulttuurisen siirtymän rinnalla myös sosiaalisena paikoiltaan pois siirtymisenä. Myös fyysisenä siirtymänä kotiseudulta kauemmaksi. Kaikkineen yliopistokoulutus voi työläisperheessä ja kotimaailmassa laajemmin olla eräänlainen kutsumaton vieras, jolla on hyvistä tarkoituseristä huolimatta mahdollisuus häiritä, uhata ja sotkea (perhe)yhteisyyttä sekä lähisuhteita, muuttaa niitä sekä tehdä lapsesta/ystävästä/läheisestä vieraan.

Yhteiskuntaluokka puolestaan mielletään helposti jonakin jähmeänä, välittömästi eletystä arjesta irrallisena abstraktina rakenteena tai asemoijana. Tämä perinteinen tapa ajatella ja puhua luokasta kätkee sen monia ulottuvuuksia.

Omissa tutkimuksissani lähestyn luokkaa sosiaalisena ja kulttuurisena mutta myös elettyinä kysymyksenä: kuinka luokkaa eletään sosiaalisissa suhteissa arjen kohtaamisten tasolla. Luokkasuhteet eivät ole vain taloudellisia suhteita. Ne ovat myös kulttuurisia erontekoja ja arvottamista sekä herkästi haavoittavia kysymyksiä ylemmyydestä/alemmuudesta, paremmuudesta/huonommuudesta ja kunniallisuudesta/häpeästä.

**TYÖLÄISNUOREN
KOULUTTAUTU-
MINEN VOI-
DAAN NÄHDÄ
KULTTUURISEN
SIIRTYMÄN
RINNALLA MYÖS
SOSIAALISENA
PAIKOILTAAN
POIS SIIRTY-
MISENÄ.**

POHJOISMAISEEN DEMOKRATIAAN SISÄLTYVÄ luokkaerot kieltävä tasa-arvon ihanne on vaikuttanut niin, ettei luokasta puhuta, vaikka eletäänkin luokkaerojen keskellä. Luokkaerot ”aitoina” ja ”oikeina” ovat suomalaisessa keskustelussa näyttäneet sijoittuvan perinteisesti ajallisesti ja paikallisesti aina jonnekin toisaalle.

Luokan merkityksiä yksilön arkisessa elämässä ei myöskään tunnusteta, koska luokkakeskustelun perinteinen käsitteistö kytkeytyy ensisijaisesti työelämän ja talouden kysymyksiin eikä taivu tulkintoihin siitä, kuinka yksilöllistynyt luokka läpäisee yksilön elämää. Se, että luokkaa ei yksilökeskeisessä ajassamme osata tai haluta havaita tähän aikaan kuuluvana kysymyksenä, mahdollistaa luokan toiminnan vaivihkaa meidän lävitsemme ja selkämme takana.

Luokka näkymättömänä ja usein torjuttuna kysymyksenä helposti verhoutuu näkyvämpiin, selvemmin artikuloitaviin rakenteellisiin kysymyksiin (kuten sukupuoli tai etnisuus) sekä erityisesti yksilön ongelmaksi. Se, että luokkasananosto ei ole Suomessa osa ihmisten aktiivista sanavarastoa ja arkiymmärrystä, ei poista luokan läsnäoloa ja merkitystä.

Olen pyrkinyt tutkimuksissani tuomaan esille, kuinka usein etäiseksi ja steriiliksi mielletty luokkakysymys on implisiittisesti läsnä jokapäiväisessä arjessa ja sosiaalisissa suhteissa, ilman että siitä välttämättä puhutaan luokan käsitteellä.

Olen erityisesti analysoinut, kuinka työläistaustaisten nuorten kouluttautuminen toisin tekemisenä heijastuu kotimaailman piirissä tapahtuviin arkisiin kohtaamisiin. Samalla olen pyrkinyt tuomaan kouluttautumista, luokkaa ja perhettä tarkastelemaan tutkimukseen pääoma- ja resurssikeskeisen näkökulman rinnalle perheen ja kotimaailman sosiaaliset suhteet laajemmin huomioivaa katsetta.

TUTKIMUSAINEISTO TUOTETTIIN PÄÄOSIN kollektiivisella muistelutyömenetelmällä. Mukana oli eri-ikäisiä naisia, jotka olivat sukunsa ensimmäisiä akateemisia. Analyysin pohjalta voi todeta, että yliopistoon hakeutuminen voi olla ei-akateemisessa maailmassa herkkä asia, vaikka opintojen tavoitteena ei lähtökohtaisesti olisikaan irtautua ja ”tulla keski-luokkaiseksi”.

Kotimaailmassa kouluttautuminen voidaan hyväksyä periaatteellisella tasolla ja siitä voidaan olla jopa ylpeitä, mutta arjen tasolla se, että lapsen on annettu mennä menojaan, aiheuttaa myös hankausta: maailmojen arkista eriytymistä, vaivaantuneisuutta sekä emotionaalista etäantymistä.

Työläistaustaisen nuoren kouluttautuminen voidaan käsittää myös petturuutena ja vertaisuuden kiistämisenä. Lisäksi kouluttautuminen voi saada aikaan kotimaailman ihmisissä myös ihmettelyä kummallisiksi koettuja intressejä kohtaan, kuten halu lukea, istua ja opiskella. Kouluttautuminen nostaa kotimaailmassa pintaan tunteita aina läheisen menettämisen pelosta kateellisuuteen sekä pelkoa hylätyksi tulemisesta – puolin ja toisin.

Havaittavissa on yhtymäkohtia esimerkiksi **Anu Isotalon** huomioon Suomessa asuvista somalidityöistä, joiden vanhemmat pelkäävät tytön liiallista muuttamista hänen elässään kahden kulttuurin välimaastossa ja tätä myötä yhteyden menettämistä. Sosiaalisella liikkuvuudella voi siis olla sosiaalinen hintansa.

Samalla kun avoimien koulutusmahdollisuuksien ajatellaan vapauttavan yksilön, purkavan yhteiskunnan sosiaalisia jakoja ja eriarvoisuutta, kouluttautuminen näyttää myös rakentavan jännitteitä, erottavan sekä rakentavan sosiaalista etäisyyttä. Koulu jo instituutioon lajittelee ja valikoi ihmisiä erilaisiin asemiin, mutta myös ihmiset arjessaan käyttävät koulutusta erontekojen ja yhteisyyksien luomisen välineenä.

Muisteluryhmän naiset kokivat, että heidän kouluttautumisensa on pulmalliseksi koettu kysymys erityisesti kotimaailman ihmisille siitäkkin huolimatta, että naiset itse pyrkivät monin keinoin korostamaan omaa lojaaliuttaan kotimaailmaa kohtaan. Estääkseen liiallisen etäntymisen naiset olivat oppineet olemaan jatkuvasti varuillaan, aistimaan ennalta potentiaalisesti kiusallisia tilanteita, joissa eriytyneet maailmat eivät kommunikoi keskenään sekä säätelemään hienovaraisesti olemistaan ja puheitaan tilanteen mukaan harmonian hakemiseksi.

Työläisnaisille kouluttautuminen on ambivalentti yhdistelmä saavuttamista, syyllisyyden- ja petturuudentunteita, ulkopuolisuuden kokemuksia sekä halua tulla hyväksytyiksi. Opiskelun myötä naisille tulevat näkyviksi kahden kulttuurin erisisältöiset itsestäänselvyydet: rationaliteetit, joille valinnat ja arkinen eläminen rakentuvat.

Yleisessä keskustelussa piiloon jää se, että ei-akateemisista perheistä tulevat nuoret joutuvat miettimään koulutusvalintojensa seurauksia osin eri perustein kuin akateemisista perheistä tulevat. He voivat joutua perustelevaan esimerkiksi opiskelunsa hyödyllisyyttä.

Yhteiskunnassa yleisesti ottaen hyvänä ja tavoiteltavana pidetty asia, kuten yliopisto-opiskelu, voi eri yhteyksissä saada myös ristiriitaisiakin merkityksiä ja seurauksia. Muisteluryhmän naiset joutuivat samanaikaisesti pohtimaan suhdettaan yliopistoon, sen vaatimuksiin ja ihanteisiin: Kelpaanko? Riitänkö? Kuulunko?

Vaikka yliopisto oli tuonut naisten elämään uuden kulttuurisen ja sosiaalisen maailman, mahdollisuuden omanlaiseen elämään sekä uusia ystäviä, naiset eivät halunneet valita puoltaan tai jättää kotimaailmaa taakseen. He olivat pääsääntöisesti lojaaleja omille juurilleen ja työväenluokkaiselle kulttuurille, vaikka joillakin heistä oli toisia kovempi imu kohti uutta maailmaa ja osin myös voimakkaampi veto irrottautua vanhasta.

Naiset kuvasivat elävänsä välitilassa, jossa yliopistossa ollessaan he tuntevat olonsa työväenluokkaisiksi ja kotimaailmassa akateemisiksi. Kaksikotisuus toi kaikesta hankauksesta ja kitkasta huolimatta jatkuvuutta elämään samoin kuin kerroksisen minuuden. Vanha kotimaailma ja uusi maailma eivät ole ainoastaan kuvainnollisesti erilaisia, vaan myös konkreettisesti, sillä eri maailmoihin kuuluvat eri ihmiset, eri tekemiset, eri paikat sekä eri minät. Y

Enemmän: Keinumista kahden maailman välissä. Työläistäustaiset naiset, yliopisto-opiskelu ja muuttuva suhde kotimaailmaan, *Sosiologia* 1/2017.